

ANALÝZA ŽIVOTNEJ SPOKOJNOSTI ADOLESCENTOV V KONTEXTE RODINY A RODINNÉHO PROSTREDIA

Jana Uhláriková

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá analýzou životnej spokojnosti adolescentov v kontexte rodiny a rodinného prostredia. Výskum sme uskutočnili na vzorke 420 adolescentov vo veku od 16-18 rokov. Životnú spokojnosť adolescentov sme merali Dotazníkom životnej spokojnosti. Údaje o rodine a rodinnom prostredí sme zisťovali úvodným anamnestickým dotazníkom. V našom výskumnom súbore adolescentov sme zistili, že mladí ľudia žijúci len s mamou sú významne spokojnejší ako mladí ľudia žijúci s oboma rodičmi. Rovnako adolescenti, ktorí udávali len zriedkavý výskyt konfliktov v rodine, dosahovali najvyššiu životnú spokojnosť.

Kľúčové slová: životná spokojnosť, adolescencia, rodinné prostredie

ANALYSIS OF ADOLESCENTS' LIFE SATISFACTION IN THE CONTEXT OF FAMILY AND FAMILY ENVIRONMENT

Abstract

The article deals with the analysis of adolescents' life satisfaction in the context of family and family environment. The research was made on a sample of 420 young people aged between 16-18 years. To measure life satisfaction we used Life satisfaction questionnaire. Data concerning family and family environment were gained using anamnesis questionnaire. We found out that adolescents who live with a single mother are significantly more satisfied than adolescents who live with both parents. Among the most satisfied with their life were also those young people who said that there are no arguments or conflicts in their family.

Key words: *life satisfaction, adolescence, family environment*

Úvod

To, ako sa človek cíti, v akom rozpoležení sa nachádza, čo práve prežíva, je pre neho nepochybnou a istou realitou, o ktorej dokáže poskytnúť pomerne presnú informáciu. Ak prežíva napr. únavu, nervozitu, hnev, lenivosť, šťastie, smútok, ako nositeľ tohto stavu dokáže viac alebo menej presne identifikovať aj jeho zdroje a príčiny. V bežnej reči sa na popis aktuálneho rozpoleżenia používajú pojmy ako dobre, radosť, pohoda, pokoj a pod. V psychologickom výskume sa na označenie pozitívneho rozpoleżenia používajú pojmy subjektívna pohoda, spokojnosť alebo šťastie (Džuka, Dalbert, 1997).

Životnú spokojnosť charakterizuje zhodnotenie života jednotlivcom, ktoré je subjektívne a zahŕňa v sebe rozličné stránky života (Pavo a kol., 1991, in Huebner, 2001). Táto definícia neberie do úvahy ďalšie dôležité premenné, ktoré tento pojem v sebe zahŕňa. N. Donovan a D. Halpern (2002) ju rozširujú a hovoria, že životná spokojnosť je subjektívne široká miera ľudského blaha (osohu). Subjektívna, pretože v prieskume sa ľudí jednoducho pýtajú, či sú spokojní so svojim životom ako celkom, a široká, pretože výskumníci bližšie nedefinujú komponenty sociálneho blaha - je na každom jednotlivcovi posúdiť, či je spokojný. Naša spokojnosť sa môže týkať života ako celku, ale aj jeho jednotlivých oblastí. Je preto potrebné rozlišovať celkovú životnú spokojnosť a spokojnosť s jednotlivými oblasťami ako napríklad spokojnosť s prácou, zdravím. Celková životná spokojnosť je potom určená spokojnosťou s jednotlivými oblasťami, medzi ktoré patria napríklad práca, rodina, priatelia či zdravie. Možno teda povedať, že životná spokojnosť sa vzťahuje na kognitívne, posudzovacie procesy. D. Shin a D. Johnson (1978) definujú životnú spokojnosť ako globálne hodnotenie kvality života osoby podľa ním zvolených kritérií. Úsudky o spokojnosti sú závislé na porovnaní podmienok určitej osoby s tými, o ktorých si myslí, že by boli ideálnymi alebo vhodnými. Ako tvrdí E. Diener (1984), je dôležité zdôrazniť, že to, či sú ľudia spokojní s vlastným spôsobom a priebehom života, je založené na porovnaní so štandardom, ktorý si každý človek vytvára svoj vlastný, čiže nie je externe daný. Nie je preto adekvátne merať spokojnosť so životom na základe objektívnych kritérií stanovených výskumníkom, pretože čo a nakoľko je v živote individua dôležité a ako je s tým spokojný, je založené na individuálnych úsudkoch.

R. Veenhoven (1996) definuje spokojnosť ako stav mysle. Je to hodnotiace posúdenie niečoho. Tento termín hovorí o dvoch stránkach: o spokojnosti a potešení. Tiež v sebe zahŕňa kognitívne aj afektívne posúdenie. Rovnako Ľ. Medvedová (2003) akceptuje také chápanie životnej spokojnosti, ktoré zdôrazňuje dve stránky, tak *emocionálnu* - pociťovanie pozitívneho (negatívneho) emocionálneho rozpoleżenia, ako aj *kognitívne-reflektujúce* hodnotenie spokojnosti so životom.

Spokojnosť a subjektívna pohoda sú v E. Dienerovej (1994, in Džuka, Dalbert, 2002) koncepcii v trojakom vzťahu: jednak je spokojnosť považovaná za komponent subjektívnej pohody, ďalej za faktor a nakoniec za mediátor subjektívnej pohody. Spokojnosť má teda v subjektívnej pohode špecifické postavenie: je jedným z jej indikátorov, ale zároveň aj na jej zmeny sprostredkujúco pôsobiacim činiteľom. E. Diener (1994, in Džuka, Dalbert, 2002) predpokladá, že subjektívnu pohodu tvorí frekvencia pozitívneho a negatívneho afektu, intenzita afektu a spokojnosť so životom. Prvé dva komponenty sú autorom považované za emocionálne, tretí reprezentuje kognitívne hodnotenie vlastného života. Subjektívnu pohodu tvoria (Diener, 1999) tri komponenty: pozitívna a negatívna afektivita, posúdenie spokojnosti v jednotlivých oblastiach života, globálne posúdenie životnej spokojnosti.

Vytváranie pocitu životnej spokojnosti v období adolescencie predstavuje pre dospelávajúceho človeka veľkú pomoc nielen v aktuálne prežívaných existencionálnych problémoch, ale aj v neskoršom úspešnom zvládaní ťažkých životných situácií (Komárik, 1999). Obdobie puberty a adolescencie považujeme za nesmierne dôležité a podstatné vo vývine jednotlivca. V tomto období nastáva dôležité odpútavanie sa od rodičov, rodinných

vztahov, hľadanie si nových kamarátov, priateľstiev. Adolescent začína čoraz viac vymýšľať, rebelovať, prestáva poslúchať rady a príkazy rodičov. V tomto období nie je možné životnú spokojnosť oddeľovať od vývinu osobnosti, telesného zrenia a potreby dosahovania životných cieľov (Bauer, McAdams, 2004). Nespokojnosť so svojim životom sa môže prejavíť v prežívaní prázdnoty, sklamania, rezignácie a frustrácie (Komárik, 1999). Jedným z najdôležitejších faktorov, ktoré sa podieľajú na utváraní životnej spokojnosti, je podľa I. Jakabčica a D. Polákovej (2004) rodina a výchova, ktoré formujú človeka predovšetkým v ranných rokoch života a tým ovplyvňujú aj spôsob jeho žitia, životný štýl a hodnoty.

Rodina sa často charakterizuje ako prirodzená skupina zložená z dvoch dospelých jedincov opačného pohlavia a detí, ktoré splodili. Táto definícia však nie je dostatočná, pretože nezahŕňa ďalšie možné konštelácie, napr. neúplné rodiny, rodiny s adoptovanými deťmi, účasť rozvedených manželov na výchove atď. (Labáth et al., 2001, s.95).

H.CH. Kramer (1980) popisuje rodinu ako spoločenstvo ľudí so spoločnou históriou, prežívanou realitou a budúcimi očakávaniami vzájomne prepojených vzťahov. Členovia sú často (ale nie nutne) viazaní dedičnosťou, legálnymi manželskými zväzkami, adopciou alebo spoločným usporiadaním života v určitom úseku ich životnej cesty. Ak medzi blízkymi ľuďmi existujú intenzívne psychologické a emocionálne väzby, môže byť používaný pojem rodina, i keď je to napr. nezadaný pár, náhradná rodina atď.

V našom príspevku si kladieme za cieľ zistiť, či existuje rozdiel v životnej spokojnosti adolescentov v závislosti od typu rodiny, v ktorej vyrastajú, a percipovania hádok a konfliktov v rodine.

Stanovili sme si nasledujúce výskumné hypotézy:

Výskumná hypotéza 1: Predpokladáme významne vyššiu životnú spokojnosť u adolescentov vyrastajúcich v úplnej rodine než u adolescentov vyrastajúcich len s mamou.

Výskumná hypotéza 2: Predpokladáme významne vyššiu životnú spokojnosť u adolescentov vyrastajúcich v úplnej rodine než u adolescentov vyrastajúcich len s otcom.

Výskumná hypotéza 3: Predpokladáme významne vyššiu životnú spokojnosť u adolescentov, ktorí neuvádzajú výskyt konfliktov v rodine než u adolescentov, ktorí uvádzajú častý výskyt hádok v rodine.

Výskumný súbor a metóda

Výskumný súbor tvorilo 420 respondentov, študentov stredných škôl na Slovensku. Išlo o študentov druhého a tretieho ročníka strednej školy, priemerný vek bol 17 rokov. Výskumu sa zúčastnilo 244 dievčat a 176 chlapcov. Životnú spokojnosť adolescentov sme zisťovali dotazníkom životnej spokojnosti (Fahrenberg a kol., 2001). Dotazník postihuje individuálny obraz celkovej životnej spokojnosti a diferencuje pritom 10 oblastí. Respondent opisuje predovšetkým aktuálny stav, ale niektoré položky obsahujú aj retrospektívne a perspektívne riadenie. Kvôli vývinovému štádiu adolescencie sme si zvolili 5 oblastí: spokojnosť so zdravím, vlastnou osobou, voľným časom, priateľmi a školou (posledná oblasť spokojnosť so školou bola vytvorená transformovaním škály spokojnosť s prácou a zamestnaním). Údaje o rodinnom prostredí sme zisťovali anamnestickým dotazníkom.

Výsledky

V našom výskumnom súbore 340 respondentov vyrastá v úplnej rodine tvorenej oboma rodičmi, 55 vyrastá len s mamou a 14 adolescentov vyrastá len s otcom (tabuľka 1).

Tabuľka 1 Rozdelenie respondentov podľa toho, v akej rodine vyrastajú

	Úplná rodina	Len s mamou	Len s otcom	inak
Počet adolescentov	340	55	14	11
Chlapci	144	22	8	2
Dievčatá	196	33	6	9

Keďže dáta neboli rovnomerne rozložené, na zistenie rozdielov v životnej spokojnosti medzi adolescentmi vyrastajúcimi v úplnej rodine a adolescentmi vyrastajúcimi len s mamou alebo len s otcom sme použili neparametrický Mann Whitneyho U-test pre dva nezávislé výbery (tabuľka 3).

Najvyšší medián a priemerné poradie v celkovej životnej spokojnosti zaznamenali adolescenti vyrastajúci len s matkou, potom adolescenti vyrastajúci v úplnej rodine a najnižšie zaznamenali adolescenti, ktorí žijú len s otcom (tabuľka 2).

Tabuľka 2 Priemerné poradie a medián celkovej životnej spokojnosti vzhľadom na typ rodiny, v ktorej adolescent vyrastá

	ROD	N	Priemerné poradie	Medián
CŽS	Úplná rodina	340	191.89	164
	Len mama	55	235.79	170
	Len otec	14	153.00	160

Legenda: CŽS- celková životná spokojnosť, ROD- typ rodiny, N- počet respondentov

Tabuľka 3 Rozdiel v celkovej životnej spokojnosti vzhľadom na typ rodiny (Mann Whitneyho U test pre dva nezávislé výbery)

	U		
	chlapci	dievčatá	spolu
Úplná rodina - len otec	518.50	457.0	2037.50
Úplná rodina - len mama	1154.0*	2599.0*	7271.50**

Legenda: U- hodnota Mann-Whitneyho U testu,

* rozdiel je štatisticky významný na hladine významnosti $p < 0.05$

** rozdiel je štatisticky významný na hladine významnosti $p < 0.01$

- Predpoklad, že existuje rozdiel vo vnímaní životnej spokojnosti medzi adolescentmi vyrastajúcimi v úplnej rodine a adolescentmi vyrastajúcimi len s mamou nezamietame na hladine významnosti 0.001 ($U=7271.50$, $p < 0.001$). Avšak vyššiu životnú spokojnosť dosiahli adolescenti vyrastajúci len s mamou. Výsledkom sme nepodporili výskumnú hypotézu 1.

- Predpoklad, že adolescenti vyrastajúci v úplnej rodine dosahujú vyššiu životnú spokojnosť než adolescenti vyrastajúci len s otcom, zamietame na hladine významnosti 0.05 ($U=2037.50$, $p>0.05$). Výsledkom sme nepodporili výskumnú hypotézu 2.

Pri porovnaní rozdielov v jednotlivých oblastiach životnej spokojnosti medzi adolescentmi z úplnej rodiny a adolescentmi vyrastajúcimi len s otcom sme nezistili štatisticky významné rozdiely.

Pri porovnaní adolescentov z úplnej rodiny a adolescentov vyrastajúcich len s mamou sme štatisticky významné rozdiely zaznamenali v premennej spokojnosť s voľným časom a premennej spokojnosť s vlastnou osobou (na hladine významnosti 0.01) v prospech vyššej priemernej spokojnosti u adolescentov vyrastajúcich len s matkou (tabuľka 4).

Tabuľka 4 Rozdiel v jednotlivých oblastiach spokojnosti vzhľadom na typ rodiny (hodnota Mann Whitneyho U-testu)

	SsZ	SsVč	SsVO	SsP	SsŠ
Úplná rodina -mama	7912.0**	7982.0	7277.0**	8794.5	7942.0
Úplná rodina - otec	2173.0	1872.5	2080.5	2161.5	1930.0

Legenda: SsZ- spokojnosť so zdravím, SsVč- spokojnosť s voľným časom, SsVO- spokojnosť s vlastnou osobou, SsP- spokojnosť s priateľmi, SsŠ- spokojnosť so školou

*** rozdiel je štatisticky významný na hladine významnosti $p<0.01$*

V ďalšej časti analýzy sme chceli zistiť, či existuje rozdiel v životnej spokojnosti adolescentov v závislosti od častosti výskytu konfliktov v rodine.

Výskyt konfliktov v rodine sme zisťovali pomocou úvodného anamnestického dotazníka, kde adolescenti na päťbodovej škále vyjadrovali častosť výskytu konfliktov v rodine (od výskytu konfliktov každý deň až po absenciu hádok v rodine). Najčastejšie adolescenti udávali, že sa konflikty v rodine vyskytujú málokedy (38.5 %), raz za týždeň (21.6 %) a 16.4 % adolescentov udáva, že sa konflikty v rodine nevyskytujú. 11,4 % adolescentov udáva výskyt konfliktov v rodine každý deň, a 11.9 % tvrdí, že konflikty sa vyskytujú raz za mesiac (tabuľka 5).

Tabuľka 5 Výskyt konfliktov v rodine

Výskyt konfliktov	chlapci	percentá	dievčatá	percentá	spolu	percentá
Nie	32	18.2 %	37	15.16 %	69	16.4 %
Málokedy	77	43.8 %	85	34.8 %	162	38.5 %
Raz za mesiac	18	10.2 %	32	13.1 %	50	11.9 %
Raz za týždeň	26	14.8 %	65	26.6 %	91	21.6 %
Každý deň	20	11.4 %	28	11.5 %	48	11.4 %

Najvyššie priemerné skóre v premennej celková životná spokojnosť zaznamenali adolescenti, ktorí udávajú, že sa konflikty v rodine nevyskytujú vôbec – 169.14. Naopak najnižšie priemerné skóre sme zaznamenali u adolescentov, ktorí udávajú každodenný výskyt hádok v rodine -150.85 (tabuľka 6).

Tabuľka 6 Priemerné hodnoty a smerodajné odchýlky celkovej životnej spokojnosti vzhľadom na častosť výskytu konfliktov v rodine

Výskyt konfliktov	N	AM	SD
Nikdy	71	169.14	27.87
Zriedka	162	168.30	26.49
Raz za mesiac	50	159.17	25.16
Raz za týždeň	91	152.96	32.53
Každý deň	48	150.85	32.31

Legenda: N- počet respondentov, AM- aritmetický priemer, SD- smerodajná odchýlka

Na zistenie rozdielu v subjektívnom hodnotení celkovej životnej spokojnosti medzi adolescentmi v závislosti od častosti výskytu konfliktu v rodine sme použili Studentov t-test pre dva nezávislé výbery (tabuľka 7).

Tabuľka 7 Rozdiel medzi celkovou životnou spokojnosťou adolescentov vzhľadom na častosť výskytu hádok v rodine (Studentov t-test)

	t		
	Spolu	Chlapci	Dievčatá
Nikdy- každý deň	3.208**	1.151*	3.033**
Nikdy- raz za týždeň	3.127**	1.149	2.737**
Zriedka- raz za týždeň	3.996***	1.258*	3.795***
Zriedka- každý deň	3.461***	1.309*	3.352**

Legenda: t- hodnota Studentovho t-testu,

* rozdiel je štatisticky významný na hladine významnosti $p < 0.05$

** rozdiel je štatisticky významný na hladine významnosti $p < 0.01$

*** rozdiel je štatisticky významný na hladine významnosti $p < 0.001$

- Predpoklad, že adolescenti, ktorí neudávajú výskyt konfliktov v rodine, dosahujú vyššiu životnú spokojnosť než adolescenti, ktorí udávajú častý výskyt konfliktov v rodine, nezamietame na hladine významnosti 0.01 ($t=3.208$, $p < 0.01$). Uvedeným výsledkom sme podporili výskumnú hypotézu 3.

Diskusia

Predpokladali sme, že adolescenti vyrastajúci s oboma rodičmi, budú dosahovať vyššiu životnú spokojnosť, pretože majú možnosť vytvárať si pevné vzťahy k obom rodičom, čo sa následne odzrkadlí v ich vyššej životnej spokojnosti. V úplnej rodine majú deti možnosť dosiahnuť základnú identifikáciu v oblasti pohlavia nielen stotožnením sa s rodičom toho istého pohlavia, ale aj odlišením sa od opačného pohlavia. Napr. dievčaťu osobný vzor otca uľahčuje získať sebadôveru a v budúcnosti lepšie pochopiť manžela a syna. Podobne chlapcovi blízkosť osobného vzoru matky umožní v budúcnosti lepšie pochopiť manželku a dcéru (Ziemska, 1980).

Zistili sme však, že najvyššiu životnú spokojnosť dosiahli adolescenti (chlapci aj dievčatá), ktorí žijú len s mamou. Môžeme konštatovať, že na prežívanie životnej spokojnosti má väčší vplyv kvalita rodinných vzťahov, funkčnosť rodiny a celková rodinná atmosféra než úplnosť rodiny. L. Sejčová (2006) nezistila rozdiely v spokojnosti medzi dospievajúcimi z úplných a neúplných rodín. Na druhej strane A. Anderson a C. Henry (1994) zistili, že väčšiu nespokojnosť prejavovali mladí ľudia žijúci len s jedným rodičom. Podobne J. Fahrenberg (2001) vo svojich výskumoch zistil, že osoby viac sociálne podporované členmi rodiny sú so svojimi životmi viac spokojné. Ak manželia žijú v spoločnej domácnosti napriek citovému odcudzeniu alebo nenávisti, potom rodinný život môže prinášať deťom každodenné útrapy, problémy, ťažkosti a duševné traumy. Rodičia, ktorí sami trpia poruchami duševnej rovnováhy pre manželský rozvrat, sa nemôžu deťom dostatočne venovať a byť dobrými vychovávateľmi. Rozvod, resp. rozchod partnerov a zverenie dieťaťa do výchovy jedného rodiča, resp. striedavá rodičovská starostlivosť aktuálna v SR od 1.7. tohto roku, môže dieťaťu aj rodičom priniesť lepšiu jasnejšiu percepciu seba i druhých, otvorenejšiu komunikáciu, emočnú blízkosť i vzájomnosť medzi rodičom a dieťaťom. Domnievame sa, že aj uvedené skutočnosti sa môžu podieľať na zistenej väčšej životnej spokojnosti detí žijúcich len s jedným rodičom, s matkou. Pri porovnaní jednotlivých oblastí sme významné rozdiely zaznamenali v spokojnosti so zdravím a vlastnou osobou v prospech vyššej spokojnosti u adolescentov vyrastajúcich len s mamou. Domnievame sa, že rola otca (hlavne ak je záporná, nedostatočná a nevyhovujúca) sa podieľa na znižovaní spokojnosti so zdravím a vlastnou osobou. Usudzujeme, že adolescenti, ktorí vyrastajú len s mamou, majú s ňou často dôverný kamarátsky vzťah, ktorý je bližší, emocionálnejší, adolescenti sa cítia viac podporovaní, dokážu sa s mamou lepšie porozprávať, nemajú strach a pocit stresu. Hlavne vzťah dievčat s mamou je viac založený na kamarátstve, dôvere a porozumení.

Sledovali sme aj rozdiely v životnej spokojnosti adolescentov v závislosti od častosti výskytu konfliktov v rodine. Názorová a postojová rozdielnosť sú našou súčasťou každý deň. Ak konflikty ľudí polarizujú, vnímame ich v negatívnom slova zmysle. Ak sa však na ich zvládnutí podieľajú obe zainteresované strany, vtedy konflikty prinášajú voľby, riešenie a s tým spojenú diskusiu. V takýchto situáciách konflikt predstavuje pozitívny konštruktívny nástroj v spoločnosti a medziľudských vzťahoch (Rothmajerová, Micháľková, 2005).

Zistili sme, že adolescenti (chlapci aj dievčatá), ktorí uvádzajú každodenný výskyt hádok v rodine, dosahujú najnižšiu životnú spokojnosť a naopak adolescenti, ktorí neudávali výskyt konfliktov (alebo len zriedkavý), dosahujú najvyššiu životnú spokojnosť. Vzťahy s rodičmi a v rodine sú nesmierne dôležité pre utváranie pohody. Pozitívna atmosféra, akceptácia a prijatie v rodine poskytujú dospievajúcemu pocit istoty, bezpečia a dôvery. Ide o základné a podstatné charakteristiky domova a ich nenaplnenie vedie k nespokojnosti so životom. Naše výsledky korešpondujú s tvrdeniami J. Vymětala (2004),

ktorý ako podstatu každej rodiny udáva vzťah rodičov medzi sebou. Tento vytvára rodinnú atmosféru a podstatne určuje aj ostatné vzťahy (napr. vzťahy rodičov k deťom). Rodiny, kde medzi rodičmi panuje súlad, sú stabilné, čo sa prejaví aj na spokojnosti mladého človeka. Podobné zistenia uvádzajú aj E. Diener a kol. (1999) a R. Larson (1978), ktorí tvrdia, že bezkonfliktné vzťahy s rodičmi a v rodine sú dôležité pre rozvoj osobnosti. Vzťahy s druhými ľuďmi v zmysle kvality sociálnych interakcií a poskytovania sociálnej opory sú dôležitým determinantom životnej spokojnosti. Nie je možné predpokladať, že fungujúcej rodine sa konflikty a nedorozumenia vyhýbajú. Fungujúca rodina je však schopná problémové situácie riešiť, primerane na ne reagovať, diskutovať o nich, byť otvorená zmenám a vyjadrovať záujem a podporu jej členom. Na tomto mieste sa vynára otázka, či 16.4 % rodičov sa doma pred deťmi neháda, alebo sa hádajú tak, že deti o hádkach nevedia? Je možné predpokladať, že drobné konflikty a nedorozumenia mladí ľudia nevnímajú ako hádky a konflikty, ale len niečo, čo patrí k životu, čo je jeho súčasťou.

Záver

V našom príspevku sme sa zamerali na zistenie rozdielov v životnej spokojnosti adolescentov v závislosti od typu rodiny, v ktorej vyrastajú, ako aj od častosti konfliktov a hádok, ktoré sa v rodine vyskytujú. Pri porovnaní úplných a neúplných rodín sme zistili, že adolescenti vyrastajúci len s mamou sú významne spokojnejší so svojim životom ako adolescenti vyrastajúci s oboma rodičmi alebo len otcom. Preukázal sa fakt, že nie kvantita, ale kvalita rodičovstva sa podieľa na utváraní spokojnosti mladého človeka. Rovnako bezkonfliktné rodinné prostredie je významným faktorom utvárania životnej spokojnosti. Nakoľko rozdelenie respondentov podľa úplnej a neúplnej rodiny nebolo rovnomerné, uvedomujeme si, že naše výsledky môžu mať určité obmedzenia. Preto by bolo dobré v budúcnosti pracovať s väčšou výskumnou vzorkou adolescentov, ktorí vyrastajú len s mamou alebo len s otcom, a porovnať ich s mladými ľuďmi vyrastajúcimi s oboma rodičmi.

Literatúra

- Anderson, A.R., & Henry, C.S. (1994). Family system characteristics and parental behaviors as predictors of adolescent substance use. *Adolescence*, 29, 405-420.
- Bauer, J. J., & McAdams, D. P. (2004). Growth goals, maturity and well being. *Developmental psychology*, 40, 1, 114-127.
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95, 359-375.
- Diener, E. (1994). Assessing subjective well-being: Progress and opportunities. In *Social indicators research*, 31, 103-157.
- Diener, E. a kol. (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological Bulletin*, 125, 276-302.
- Donovan, N., & Halpern, D. (2002). *Life satisfaction: the state of knowledge and implications for government*. UK: Cabinet Office.
- Džuka, J. & Dalbert, C. (2002). Vývoj a overenie validity škál emocionálnej habituálnej subjektívnej pohody (SHSP). *Československá psychologie*, 46, 3, 234-250.
- Džuka, J., & Dalbert, C. (1997). Model aktuálnej a habituálnej subjektívnej pohody. *Československá psychologie*, 5, 385-398.
- Fahrenberg, J. a kol. (2001). *Dotazník životnej spokojnosti*. Praha: Testcentrum.

- Huebner, E. S. (2001). Correlates of life satisfaction in children. *School psychology quarterly*, 6, 2, 103-111.
- Jakabčič, I., & Poláková, D. (2004). *Kvalita života mentálne postihnutých žiakov*. In J. Džuka (ed.), *Psychologické dimenzie kvality života*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove [online]. [cit. 2010-02-08]. Dostupné na WWW: <<http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Dzuka3/32.pdf>>.
- Komárik, E. (1999). *Pedagogika emocionálne a sociálne narušených*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- Kramer, H. CH. (1980). *Becoming a family therapist*. New York: Human Science Press.
- Labáth, V. a kol. (2001). *Riziková mládež*. Praha: SLON.
- Larson, R. (1978). Thirty years of research on the subjective well being of older Americans. *Journal of gerontology*, 33, 109-125.
- Medvedová, Ľ. (2003). Stratégie a efektívnosť zvládania v kontexte prežívania subjektívnej pohody v rannej adolescencii. In M. Svoboda, P. Humpolíček, J. Humpolíčková (eds.), *Sociální procesy a osobnost 2003*. Brno: Psychologický ústav FF MU. 214-217.
- Rothmajerová, Ľ., & Micháľková, M. (2005). Intergeneračné konflikty medzi rodičmi a deťmi v období adolescencie. In *Rodina na prelome tisícročia. Zborník referátov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Bratislava. 2005. s. 636 – 641.
- Sejčová, Ľ. (2006). *Pohľad na kvalitu života dospelých*. Bratislava: Album.
- Shin, D. C., & Johnson, D. M. (1987). Avowed happiness as an overall assessment of the quality of life. *Social indicators research*, 5, 475-492.
- Veenhoven, R. (1996). *The study of life satisfaction*. [cit. 2010-01-16]. Dostupné na <<http://www2.eur.nl/fsw/research/veenhoven/Pub1990s/96d-full.pdf>>.
- Vymětal, J. (2004). *Úzkost a strach u dětí*. Praha: Portál.
- Ziemska, M. (1980). *Rodina a osobnost*. Bratislava: Smena.

O autorke:

Mgr. Jana Uhláriková, Ph.D. absolvovala dvojodborové štúdium psychológie a anglického jazyka na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre, kde teraz ukončila doktorandské štúdium. Venuje sa pedagogickej, školskej psychológii a psychológii rodiny.

Kontaktní údaje:

Email: uhlarikova@gmail.com

Adresa: Krušovská 2285, Topoľčany, 95501

Uhláriková, J. (2010). Analýza životnej spokojnosti adolescentov v kontexte rodiny a rodinného prostredia. *E-psychologie* [online], 4 (4), 10-18 [cit. vložit datum citování]. Dostupný z WWW: <<http://e-psycholog.eu/pdf/uhlarikova.pdf>>. ISSN 1802-8853.